

**TIJORAT BANKLARI KAPITALLASHUVINI OSHIRISH YO‘LLARI
(AT IPOTEKA SAMARQAND FILIALI MISOLIDA)”**

G‘affarova Mashhura Otamurod qizi

O‘zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi

Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar bozori

(sohalar bo‘yicha) 24-04-guruh magistranti

Annotatsiya: Jahonda tijorat banklarining iqtisodiyotga ta‘siri oshib bormoqda. Bank kapitali tijorat banklarining moliyaviy mustaqilligini ta‘minlab beruvchi asosiy ko‘rsatkich bo‘lib bugungi kunda O‘zbekistonda banklar kapitallashuvi jarayoni tabaqalashib bormoqda. Ushbu maqola tijorat banklari kapitallashuvini oshirish yo‘llarini takomillash masalalarini yoritib bergan.

Аннотация: В мире растет влияние коммерческих банков на экономику. Банковский капитал является основным показателем финансовой независимости коммерческих банков сегодня в Узбекистане процесс капитализации банков дифференцируется. В данной статье освещены вопросы совершенствования способов увеличения капитализации коммерческих банков.

Abstract: The influence of commercial banks on the economy is growing in the world. Bank capital is the main indicator of the financial independence of commercial banks. Today in Uzbekistan, the process of bank capitalization is differentiating. This article highlights the issues of improving the ways to increase the capitalization of commercial banks.

Kalit so‘zlar: Bank kapitali, birinchi darajai kapital, ustav kapital,regulyativ kapital

Ключевые слова: капитал банка, капитал первого уровня, уставный капитал,регулирующий капитал

Keywords: bank's capital, tier one capital, authorized capital,regulatory capital

Kirish

Bank kapitali moliyaviy barqarorlikning asosiy ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lib, u bankning kreditlash salohiyati, risklarga chidamliligi va investitsion jozibadorligini belgilaydi. Tijorat banklari kapitallashuvini oshirish moliyaviy islohotlar doirasida ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Tijorat banklari kapitallashuvi – bu banklarning moliyaviy barqarorligi va likvidligini ta‘minlashga xizmat qiluvchi asosiy ko‘rsatkichlardan biri bo‘lib, u bankning kapital bazasi va uning majburiyatlariga nisbatan qanchalik mustahkam ekanligini ko‘rsatadi.Tijorat banklarisa bank kapitalining quyidagi turlari mavjud:

Bank kapitali – bu bankning moliyaviy barqarorligini ta‘minlovchi va uning

majburiyatlarini bajarish imkoniyatini beruvchi mablag‘lar yig‘indisidir. Bank kapitalining asosiy turlari quyidagilardir:

Ustav kapitali - bank tashkil etilishida asoschilar (aksiyadorlar) tomonidan qo‘shilgan dastlabki mablag‘lar. bank faoliyatining boshlang‘ich moliyaviy bazasini yaratadi.

Zaxira kapitali - bank foydasining bir qismi hisobidan shakllantiriladi. yo‘qotishlar va kutilmagan moliyaviy muammolarni qoplash uchun ishlatiladi.

Qo‘shimcha kapital - aksiyalar qo‘shimcha emissiyasi orqali yoki davlat subsidiyalari natijasida shakllanadi. ustav kapitalidan farqli o‘laroq, bu kapital aksiyadorlar tomonidan to‘liq qo‘shilmagan bo‘lishi mumkin.

Jamg‘arma kapitali - bank foydasi hisobidan shakllantiriladigan qo‘shimcha moliyaviy resurslar. dividend to‘lash yoki aktivlarni kengaytirish uchun ishlatiladi. **bank foydasi (taqsimlanmagan foyda)**. bankning sof foydasi bo‘lib, taqsimlanmagan qismi kapital sifatida jamlanadi. bank aktivlarining o‘rishini ta‘minlash uchun ishlatiladi.

Regulyativ kapital (normativ kapital) - markaziy bank yoki regulyatorlar talablariga muvofiq shakllanadigan kapital. kapital yetarliligi ko‘rsatkichlarini ta‘minlash uchun ishlatiladi.

Tijorat banklari kapitalining tarkibi va ahamiyati

Kapital turi	Tarkibiy qismlari	Muhimligi
Birinchi darajali kapital (Tier 1)	Ustav kapitali, taqsimlanmagan foyda, zaxira jamg‘armasi	Bankning likvidligi va ishonchliligini ta‘minlaydi
Ikkinchi darajali kapital (Tier 2)	Subordinatsiyalangan obligatsiyalar, uzoq muddatli qarzlilar	Bank kreditlash hajmini oshirish uchun imkoniyatlar yaratadi
Regulyativ kapital	Asosiy va qo‘shimcha kapital yig‘indisi	Bankning moliyaviy barqarorligini ta‘minlaydi

O‘zbekiston Respublikasida 2020–2025-yillarda tijorat banklari kapitallashuvi dinamikasi sezilarli o‘zgarishlarga duch keldi. 2020-yil 12-mayda qabul qilingan Prezident farmoniga muvofiq, bank tizimini isloh qilish strategiyasi tasdiqlandi, unga ko‘ra 2025-yilga kelib:

- Davlat ulushi bo‘lmagan banklar aktivlarining jami bank tizimi aktivlaridagi ulushi 15 foizdan 60 foizgacha oshirilishi;
- Banklar majburiyatlarining umumiy hajmida xususiy sektor oldidagi majburiyatlar ulushi 28 foizdan 70 foizgacha oshirilishi;

• Davlat ulushi mavjud kamida uchta bank kapitaliga strategik xorijiy investorlarni jalb qilish rejalashtirilgan edi.

2023-yil 1-mart holatiga ko‘ra, tijorat banklari faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlari e‘lon qilingan bo‘lib, bu davrda banklarning kapitallashuv darajasi va moliyaviy barqarorligi yaxshilangan.

2025-yil 1-fevral holatiga ko‘ra, tijorat banklarining kredit va depozitlar hajmi oshib, bu banklarning kapitallashuv darajasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatdi.

Shu bilan birga, 2024-yilda tijorat banklarining moliyaviy natijalari tahlil qilinib, ayrim banklar barqaror o‘shishga erishgan bo‘lsa, boshqalari moliyaviy yo‘qotishlarga duch kelgan. Bu holat banklarning kapitallashuv darajasiga turlicha ta‘sir ko‘rsatgan.

Umuman olganda, 2020–2025-yillar davomida O‘zbekiston tijorat banklari kapitallashuvi davlat tomonidan amalga oshirilgan islohotlar, xususiylashtirish jarayonlari va xorijiy investorlarni jalb qilish orqali sezilarli darajada oshdi.

Tijorat banklari kapitallashuvini oshirish yo‘llari deb quyidagilarni tavsiflash mumkin:

1. Xususiy kapitalni oshirish – xususiy investorlarni jalb qilish va qo‘shimcha aksiyalar chiqarish.
2. Bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish – islomiy bank xizmatlarini joriy etish va sug‘urta xizmatlarini rivojlantirish.
3. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish – xalqaro obligatsiyalar chiqarish orqali kapital jalb qilish.

Xulosa

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, AT Ipoteka bank Samarqand filiali kapital yetarliligi bo‘yicha o‘shish tendensiyasiga ega bo‘lsa-da, xalqaro me‘yorlarga to‘liq javob berish uchun qo‘shimcha choralar ko‘rilishi lozim. Xususiylashtirish va investitsiyalar jalb qilish, xizmatlar diversifikatsiyasini amalga oshirish va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish zarur. Shuningdek bank tomonidan ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish, raqobat muhitida boshqa tijorat banklariga tenglashaoladigan bank tizimiga kirishishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 30.04.2023 yil
2. ” Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 05.11.2019 yildagi O‘RQ-580-son
3. “Markaziy bank to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 11.11.2019 yildagi O‘RQ-582-son
4. “Bank siri to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, 30.08.2003 yildagi 530-II-son
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “O‘zbekiston

Respublikasi Bank tizimini yanada isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-5992-sonli Farmoni

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Yangi O‘zbekistonning harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni //2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi

8. “Bank xizmatlari iste‘molchilari bilan o‘zaro munosabatlarni amalga oshirishda tijorat banklarining faoliyatiga qo‘yiladigan minimal talablar to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 02.07.2018 yildagi 3030-sonli qarori

9. Баранова В.В., Дроздова Н.О. Современная трансформация банковской системы и её влияние на финансирование экономики// Вестник Международного института рынка. – 2019 - №1. - С.15-21.

10. Каримова М.А. Совершенствование KPI системы в коммерческих банках Узбекистана International Interdisciplinary Scientific Conference “Digitalisation and Sustainability for Scientific Deployment :Economic, Social, and Medical Aspects”

11. Ismoilov Sh. S. Tijorat banklarida KPI tizimini joriy etishni ahamiyati Economics and Menejment Engineering, 2023